

1858 CEZA KANUNNAMESİNDE KALPAZANLIK SUÇUNUN MADDİ KONUSU

Subject Matter Of Counterfeiting Crime In The Criminal Law Of 1858

Harun KARAKAYA*

Özet: Parada sahtecilik, birçok ceza sisteminde olduğu gibi Osmanlı Ceza Hukuku'nda da ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Klasik Dönemde tazir kapsamında farklı şekillerde cezalandırılan bu suçta Tanzimat'tan sonra çıkarılan kanunnamelerde de yer verilmiştir. Çalışmamızda 1858 Ceza Kanunnamesi özelinde kalpazanlık suçunun maddi konusu üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, dönemin Ceza Hukukçularının görüşlerine yer verilmiş, bunun yanında uygulamadaki durum da incelenmiştir. İlgili dönemde, uygulamada, kanunda açıkça çizilen sınırların dışına çıkıldığını, kanunda belirtilmemesine rağmen kaimeler ile ziyet altınlarının da kalpazanlık suçu kapsamında değerlendirildiğini görüyoruz. Ancak bu karmaşanın Osmanlı uygulamasına has olmadığını, günümüzde de bu konu üzerinde görüş ayrılıklarının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu da bizi, söz konusu karmaşanın, sadece "Osmanlı hukuk uygulayıcısının ibtidailiğinden" kaynaklanmadığı sonucuna götürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalpazanlık, Osmanlı Ceza Hukuku, 1858 Ceza Kanunnamesi, Sikke, Kaime.

Abstract: Counterfeiting was severely punished in Ottoman Criminal Law as in many criminal systems. This crime, which was punished in different ways within the scope of the *tazir* in the Classical Period, was also included in the criminal codes issued after the proclamation of Tanzimat. In this study, we will mention the material subject of counterfeiting within the frame of the 1858 Criminal Code. In this context, opinions of the criminal lawyers of the period were included and the situation in practice was also examined. Throughout this period, in practice, we see that the boundaries clearly outlined by the aforementioned Code was exceeded, and that kaimes (paper money) and the golds used as ornament are also considered within the scope of the crime of counterfeiting. However, it is necessary to state that this confusion is not unique to the Ottoman practice and that this matter is still contentious. This leads us to the conclusion that the confusion is not solely due to the Ottoman law practitioners' lack of legal notion.

Keywords: Counterfeiting, Ottoman Criminal Law, 1858 Criminal Code, Coin, Paper Money.

* Araştırma Görevlisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, iur.harun@gmail.com.tr, ORCID ID: 0000-0003-2626-1842
Makale Geliş Tarihi: 29/08/2019, Makale Kabul Tarihi: 19/10/2019

I.GİRİŞ

Kısaca “para sahtekârlığı” olarak tanımlanan kalpazanlık suçu¹, insanlar arasındaki ekonomik ilişkileri sarsıcı etkisinin yanı sıra, kadim medeniyetlerden günümüze değin birçok ceza sisteminde devletin egemenliğine de bir saldırı olarak kabul edilerek ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.² Mazisi, neredeyse para kadar gerilere uzanan kalpazanlık suçu, kimi zaman paradan para kazanmaya çalışan uyanık bireyler için bir zenginleşme vasıtası,³ kimi zaman da bir devletin düşman bir devleti zayıflatmak için kullandığı ekonomik bir savaş enstrümanı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Toplumsal, ekonomik ve dolayısıyla siyasi düzeni bu denli sarsan kalpazanlık suçunun “*maddi konusu*” olarak paranın neliği sorunsalının masaya yatırılması, bu suçu mercek altına alırken atılacak ilk ve en makul adım olacaktır. Bu makaledeki amacımızı, bu ilk adımı 1858 Ceza Kanunnamesi özelinde atmak olarak özetleyebiliriz. Ancak meselenin hukuki/kanuni boyutunun anlaşılabilmesi için, öncelikle birtakım kavramların açıklanması gerekmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde, incelediğimiz dönemde tedavülde bulunan paraların tarihî süreç içindeki gelişimini kısaca izah edeceğiz. “Sikke” ve “kaime” olmak üzere iki ayağı bulunan problemimizde; öncelikle “sikke”, ardından da “kaime” kavramları tarihî ve iktisadî bir perspektiften ele alınacaktır. Ardından da yine bu sıraya dikkat edilerek sikke ve kaime kalpazanlığı 1858 Ceza Kanunnamesi ışığında çalışmamızın ikinci bölümünde masaya yatırılacaktır. Kanuni sıralamaya dikkat edilerek; altın, gümüş, bakır sikke, -1915 seneli tadilatla 144.madde kapsamına alınan- nikel meskûkât ve yabancı devletlere ait meskûkât ile kanunda açıkça ifade edilmeyen kaime kalpazanlığı meseleleri izah edilmeye çalışılacaktır.

Daha kıdemli bir kavram olması hasebiyle “*sikke*”, yahut kanuni ifadesiyle “*meskûkât*” kavramını Osmanlı mali tarihi içindeki gelişimiyle birlikte kısaca incelemeye çalışalım.

¹ *Türk Hukuk Lûgatı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, 3.Baskı, s.183

² (Mehmed) Reşad, *Miyar-ı Ceza: Kanun-ı Ceza Şerhi*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1313, s.262; Vehbi Bey, *Kanun-ı Ceza Şerhi*, Şabender Matbaası, 1327, s. 279; Ahmed Ziya, *Mufassal Amelî ve Nazarî Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Cihan Kitaphanesi, İstanbul, 1338-1341, 2. Baskı, s.263; Al, Hüseyin, “Küçük Kârlar Peşinde: Kalpazanlar ve Devlet”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No: 70, 2011, s. 8.

³ Kalpazanlık suçunun failini bu suçu işlemeye sevk eden sebepler ile suçun ekonomik perspektiften bir incelemesi için bkz. Al, a.g.m., s. 9-10

⁴ İngilizlerin I. Dünya Harbi sırasında Osmanlı'nın ekonomik düzenine darbe vurmak maksadıyla Osmanlı Liralarnı taklit etmeleri (Şentürk Şennur (ed.), *İmparatorluktan Cumhuriyete Kağıt Paranın Öyküsü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.146); II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nın İngiliz Krallığı ile Birleşik Devletler'in ekonomik istikrarını bozmak için İngiliz ve Amerikan banknotlarını taklit etmek üzere giriştikleri Bernhard Operasyonu buna örnek olarak verilebilir. [Ruffner, Kevin C., “On the Trial of Nazi Counterfeiters”, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005548952.pdf (Et.: 20.08.2019)]

A.Sikke ve Meskûkât

1.Kavram

Lügatte, doğru yol ve çiftçilerin kullandıkları sabanların demirleri manasına gelen sikke, ıstılâhî olarak kendisiyle altın, gümüş, bakır, tunç, kağıt vs. gibi mübadele aracı olarak kullanılan nesnelere imaline ve darbına yarayan alet anlamına gelmektedir. Meskûkât ise, bu alet tarafından basılan mübadele araçlarını ifade eder. Ancak halk arasındaki kullanımı itibariyle bu iki kavramın birbirlerinden farksız olduklarını da ifade edelim. Çalışmamız açısından “sikke” ve “meskûkât” kavramlarının yanında “nakd”in hangi manaya geldiğini de izah etmek gerekmektedir. Nakit, bir şeyin satımı esnasında derhal ve peşin olarak verilen meskûkâtı ifade eder. Bir başka deyişle nakid ile meskûkât (yahut sikke) arasındaki ilişki özellik-genellik ilişkisinden ibarettir. İktisatçılar "meskûkâtı meskûkât-1 nakdiye", "meskûkât-1 sarrafiye", "meskûkât-1 istibdaliye", "meskûkât-1 hesabiye", "evrâk-1 nakdiye" gibi sınıflara taksim etmişlerse de, çalışmamızın kapsamının dışına çıkmamak için bu başlık altında sadece meskûkât-1 nakdiye ile evrâk-1 nakdiye⁵ kavramlarının ne manaya geldiğini izahla yetineceğiz.⁶

Meskûkât-1 nakdiye, şekil itibariyle altın ve gümüşten imal edilen ve fiziksel bir varlığı bulunan, günlük muamelelerde kullanılmak üzere tedavüle konulan meskûkâtı ifade eder. Değineceğimiz altın ve gümüş sikkeler bu kabildendir. Ancak belirtmek gerekir ki, günlük ufak çaplı muamelelerde kullanılmak yahut bozukluk ihtiyacını karşılamak üzere darp edilen bakır, tunç, nikel meskûkât bu kapsamda değerlendirilmemektedir.⁷

2.Tarihî Gelişim

Müslüman Doğu devlet geleneğinde devletleşmenin, bağımsızlığın ve egemenliğin göstergesi olarak kabul edilen sikke basma ve hutbe okutma geleneğine Osmanlı'da da rastlamaktayız.⁸

Osmanlı tarihinde, hükümdarın-egemenin adına basılan ilk sikke Osman Gazi'ye aittir.⁹ Osman Gazi tarafından basılan bu ilk gümüş

⁵ Evrâk-1 nakdiye meselesi aşağıda incelenecektir.

⁶ Süleyman Sudi, *Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye ve Ecnebiye*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiyesi Matbaası, İstanbul, 1311, s.7

⁷ Sudi, a.g.e., 1311, s.8

⁸ Kılınç, Ahmet, "Yıldırım Bayezit Han'ın Devlet Yönetiminde Işık Tutan İki Osmanlıca Makale ve Tahlilleri", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, C.1, No.1, 2016, s.5-6

⁹ Osman Gazi tarafından kendi adına bastırılmış bir sikkenin mevcudiyeti eskiden beri tartışılmalı bir husustur. İlk defa İsmail Galip Bey'in Takvim-i Meskûkât-1 Osmaniyesinde Osman Gazi döneminde bastırılan bakır bir sikkenin olduğu iddia edilmişse de, (İsmail Galip, *Takvim-i Meskûkât-ı Osmaniye*, Mihran Matbaası, 1307, s.2) daha sonra bu sikkenin Saruhanoğullarına ait olduğu ortaya çıkmış ve yakın zamana kadar da ilk sikkenin Orhan Gazi'nin adına basılan gümüş sikke olduğu kabul

sikkeyi takiben diğer Osmanlı sultanları da kendi adlarına gümüş sikkeler basmışlar, Sultan II.Mehmed zamanında ise ilk defa altın sikke darp edilmiştir. Bu döneme kadar altın para olarak ecnebi paraları özellikle de Venedik dükası kullanılmaktaydı. Ancak altın paranın darbıyla birlikte ecnebi paraların tedavülüne son verilmemiş, bu paraların üzerine sah damgası vurularak bunların geçerlilikleri korunmuştur.¹⁰ Sikkenin ölçüsünün yahut ayarının(alтын yahut gümüş içeriğinin, bir başka deyişle saflık derecesinin) azaltılması olarak ifade edilen tağşiş, ilk defa Sultan II.Mehmet döneminde akçe üzerinde tatbik edilmiştir.¹¹ Devletin senyoraj gelirini arttırmayı hedefleyen tağşiş politikası¹² Osmanlı malî tarihinin pek çok döneminde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu tağşiş politikası, ilerleyen dönemlerde Osmanlı maliyesinin başını epeyce ağrıtabilecek bir mesele haline gelecektir. Bu dönemden sonra ikili metal sistemine dayalı para sistemi Osmanlı'nın sonuna kadar devam etmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren ise, sultani adı verilen altın sikkelere ek olarak şerefi, eşrefi, üçlük, birlik, birbuçukluk, zer-i mahbub, cedid gibi pek çok farklı isim ve niteliklerde altın sikke

---

edilmiştir. (Hasan Ferid, *Nakid ve İtibar-ı Mali: Meskûkât*, C.1, Hukuk Matbaası, 1330-1333, s.163; İbnülhaklı Lutfi, “Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye”, Ulûm-u İktisâdiye ve İctimâiye Mecmuası, C.1, No. 2, 1325, s.178). 1949 senesinde Shapshal tarafından Osman Gazi'ye ait olduğu iddia edilen bir sikke daha ortaya atılmışsa da, bu sikkenin XVI-XVII. yüzyıllara ait bir Afgan şehir devleti sikkesi olduğu anlaşılmıştır. (Paksoy, Günay, “Osman Gazi'nin Şimdiye Kadar Yayımlanmış Tek Gümüş Sikkesi Üzerine Düşünceler”, Dörtlük, Kayhan/Tekin, Oğuz/Boyras Seyhan, Remziye (der.), *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi Bildiriler Kitabı*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.443) 1977 senesinde kıymetli nümizmatlarımızdan İbrahim Artuk tarafından Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresinde ortaya konan ve üzerinde Osman Gazi bin Ertoğrul ibarelerinin yer aldığı gümüş bir sikke, bu kabulü epeyce sarsmıştır. (Artuk, İbrahim, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gaziye Ait Sikke”, Okyar, Osman/İnalcık, Halil (der.), *Birinci Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri*, Meteksan Limited Şirketi, Ankara, 1980, s.27-33) Sarsmıştır diyoruz, zira bu defa da zikredilen sikkenin gerçekliği konusunda başta İnalcık olmak üzere pek çok tarihçi itirazda bulunmuştur. (İnalcık, Halil, *Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 320) Bu sikke üzerinde tartışmalar devam ederken Nicholas Lowick'in koleksiyonunda olduğu bilinen Osman Gazi'ye ait bir başka sikke daha gündeme gelmiştir. Ne var ki, sadece fotoğrafı ve elle çizilmiş bir stampajı bulunan bu sikke, Lowick'in vefatından sonra ortadan kaybolmuştur. Buna rağmen, ilk sikkenin gerçekliğini kanıtlaması bakımından, tarihî araştırmalara önemli ölçüde ışık tutacak nitelikte bir sikke olduğunda kuşku yoktur. (Bu ikinci sikkeye ve Osman Gazi'ye ait olduğu ileri sürülen ilk sikkeye ilişkin tartışmalara ilişkin ayrıntılı bir kaynak için bkz. Yılmaz, Hakan, “Osman Gazi'nin Kayıp İkinci Sikkesi ve Osmanlı Kuruluş Tartışmalarına Etkisi”, Kolbaş, Ozan/Üçer Orçun (Der.), *Ab-ı Hayatı Aramak: Gönül Tekin'e Armağan*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2018, s.763-788)

¹⁰ Pere, Nuri, *Osmanlılarda Madeni Paralar*, Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paralar Koleksiyonu, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1968, s.11

¹¹ Hasan Ferid, *Meskûkât*, 1333, s.169; Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, 2. Baskı, s.43; Erdem, Ekrem, “Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası”, *Bankacılar Dergisi*, No:56, 2006, s.12

¹² Erdem, a.g.m., s.12

darpedilmiştir. Altın ve gümüş sikkedarbının yanı sıra piyasadaki bozukluk ihtiyacını karşılamak için Sultan I.Murat zamanından itibaren bakır sikkeler de tedavüle konmuştur.¹³ Ancak bu sikkelerin gerçekte altın ve gümüş sikkelerin küsuratı olarak değerlendirildiğini ve bu anlamda meskûkât-ı nakdiyeden addedilmediğini, dolayısıyla da ikili metal sistemini “üçlü” metal sistemi haline getirmediğini belirtelim.¹⁴

Sultan II.Süleyman'ın saltanatı yıllarında, Amerika'dan gelen gümüş akını, gümüş enflasyonunu artırarak Osmanlı parasının değerinin düşmesine ve bazı darphanelerin kapanmasına yol açmıştır. Sonuç olarak da Osmanlı piyasalarında gümüşten mamul *yabancı meskûkâtın* tedavülü hızla artmıştır.¹⁵ Bunun üzerine bu yabancı sikkelere benzeyen ve *kuruş* adı verilen gümüş sikkeler darpedtirilmiştir.¹⁶ Sultan II.Ahmed döneminde kuruşlara benzeyen ve “*zolata*” olarak isimlendirilen sikkeler tedavüle konmuştur.¹⁷

Sultan II.Mahmut dönemi ise, Osmanlı sikkесinin kırılma noktası olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde yaşanan askeri mağlubiyetlerin doğurduğu malî külfet, çeşitli alanlarda yapılmaya çalışılan reformlar için gerekli olan finansman ihtiyacı ile birleşince, Osmanlı ekonomisi büyük ve taşınması zor bir yükün altına girmiştir. Öyle ki, gümüş sikkе 37, altın sikkе 25 defa taşışış (devalüe) edilmek zorunda kalmıştır. Saltanatının başında 23 Osmanlı kuruşu olan bir sterlinin, vefat ettiği seneye kadar 104 kuruşa yükselmesi, Osmanlı sikkесinin düştüğü durumu ortaya koymaktadır.¹⁸ Ayrıca, zaten oldukça karmaşık olan parasal sistem, bu dönemde pratiklikten daha da uzaklaşmıştır. Sadece II.Mahmut'un saltanatı senelerinde Osmanlı Devleti'nin farklı yerlerinde 53 çeşit altın para darpedilmiştir. Bu sayıya daha önceki padişahlar zamanında darpedilen ancak halen tedavülde olan sikkeler de eklendiğinde manzara daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Keza bu

¹³ Pere, a.g.e., 1968, s.14

¹⁴ Erdem sikkelere ilişkin yapılan dönemlendirmenin aşlında tartışmaya açık olduğunu, zira bakır para dikkate alındığında trimetalizmden (üçlü metal sisteminin), bakır sikkе, ki kendisine çok istikrarlı bir uygulama alanı bulamadığını da ifade edelim, dikkate alınmadığında bimetalizmden (ikili metal sistemi), diğer sikkelerin gümüş akçe ile ifade edildiği, bir başka deyişle akçenin, darpedilen diğer meskûkâta vahid-i kıyasi addolunduğu dikkate alınırса monometalizmden (tek metal sisteminin) bahsedileceğini ifade etmiştir. (Erdem, a.g.m., s.13) Sahillioğlu, önceleri bir çeşit vergilendirme aracı olarak kullanılan bakır sikkенin, 1687'de ikisi bir dirhem ağırlığında ve bir akçe değerinde olmak üzere tedavülen konması, daha sonra ise birinin bir akçe yerine geçerek bakır sikkеye sonsuz ibra hakkı tanınması neticesinde Osmanlı para tarihinde üç senelik bir trimetalizm döneminin yaşandığını belirtir. (Sahillioğlu, Halil, “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri”, Gelişme Dergisi, 1978 Özel Sayısı, s.18-19)

¹⁵ Sahillioğlu, a.g.m., s.13-14

¹⁶ Paksoy, Günay, “Anadolu'da Altın ve Gümüşe Vurulan Osmanlı Damgası”, Arı, Bülent (der.), *Anadolu'da Paranın Tarihi*, T.C. Merkez Bankası, Ankara, 2011, s.174; Hasan Ferid, a.g.e., 1333, s.176,177; Pamuk, a.g.e., 2018, s.154

¹⁷ Paksoy, a.g.m., 2011, s.174

¹⁸ Paksoy, a.g.m., 2011, s.182

dönemde farklı yerlerde toplamda 120 çeşit gümüş para darp ettirilmiştir.¹⁹

Sultan Abdülmecid dönemi ise sikkenin ıslahı çalışmalarının yoğunlaştığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde ilan edilen Islahat Fermanında, para düzeninin ıslahına yönelik hükümlerin yer alması, Devletin para politikasına verdiği ehemmiyeti göstermesi bakımından oldukça manidardır.²⁰ Tashih-i Ayar Fermanı²¹ ile birlikte “tağşiş politikası” son bulmuş, sikke darbının standartlaştırılması için İngiliz ve Fransız uzmanlardan istifade edilmiştir.²² Meskûkât Beyannamesi²³ ile de para sistemini karmaşadan kurtararak basitleştirmek ve milli bir para sistemi yaratmak maksadıyla; eski, mağşuş ve yabancı sikkelerin tedavülden kaldırılmasına gayret edilmiştir.²⁴ Eski sikkelerin tedavülden çekilmesi diğerlerine nisbetle daha kolay gerçekleşmişse de, mağşuş sikkeler ile yabancı sikkeler Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar tedavülde kalmıştır.²⁵

Sultan II.Abdülhamid döneminde sikkeye ilişkin olarak yaşanan en önemli gelişme, nikel sikkelerin piyasaya sürülmesidir. Ancak nikel sikkelerin bir kanun çerçevesinde, bir başka deyişle “nizamen” tedavüle sokulması için Sultan V.Mehmet dönemini beklememiz gerekmektedir.²⁶

03.06.1933 tarihinde kabul edilen 2257 sayılı “Madenî Ufaklık Para Kanunu” ile önceki gümüş, nikel ve bronz paraların tedavülü yasaklanmıştır. Ancak kanunda altın sikkelere ilişkin bir açıklığın bulunmaması, uygulamada bazı kafa karışıklıklarına yol açmıştır. Bu noktaya sonuç kısmında ayrıca temas edeceğiz.

B.Kaime

Çalışmamızda inceleyeceğimiz ikinci problemin “kaime” ile alakalı olduğunu ifade etmiştik. Bu başlık altında önce “kaime” kavramını ardından da kavramın Osmanlı ekonomik tarihi içinde nasıl ortaya çıktığını kısaca izah edelim.

---

¹⁹ Al, Hüseyin/Akar, Şevket Kamil, *Osmanlı Finansal Sisteminde Modernleşme: Osmanlı Para Reformu*, C.II, T.C. Merkez Bankası, Ankara, 2014, s.66

²⁰ “...Devlet-i Âliyye'min tashih-i usûl-i sikke ile umûr-ı mâliyesine itibar verecek banka misillü şeyler yapıpıp memâlik-i mahrusâ-i şâhânemin menba-ı servet-i maddiyesi olan husûsâta iktiza eden sermayelerin tâyiniyle...” (Ferman'dan)

²¹ Fermanın tam metni için bkz. Hasan Ferid, a.g.e., 1333, s. 216-220

²² Paksoy, a.g.m., 2011, s.183-186

²³ Beyannamenin tam metni için bkz. Sudi, a.g.e., 1311, s. 208-211

²⁴ Al-Akar, a.g.e., 2014, s.61 vd.

²⁵ Al-Akar, a.g.e., 2014, s.76-97

²⁶ Pere, a.g.e., 1968, s.15

1.Kavram

Meskûkâta ilişkin kısımda, meskûkâtın iktisatçılar tarafından farklı kıstaslara göre tasnif edildiğini belirtmiş ve bunlardan birinin de evrâk-ı nakdiye, bir başka deyişle kaime²⁷ olduğunu ifade etmiştik. Evrâk-ı nakdiye, diğer meskûkâttan farklı olarak “hakiki” anlamda gerçek bir madeni şekle sahip olmayıp, bunların yerine kullanılan bir kağıt parçasından ibarettir, ki reel değeri ile nominal değeri arasındaki farkın büyüklüğü, diğer meskûkâta göre taklidini kolaylaştırmaktadır. Banknot da aslında bir çeşit evrâk-ı nakdiyedir. Ancak aralarında birtakım farklılıklar mevcuttur. Öncelikle, günlük işlemlerde banknotları kabul, tarafların iradelerine bırakılmıştır, oysa ki evrâk-ı nakdiyenin taraflarca kabul edilmesi zorunludur. İkinci olarak banknotlar basıldığı bankaya ibraz edildiği anda nakitle değiştirilir, evrâk-ı nakdiyede olduğu gibi bir vade söz konusu değildir. Son olarak ise, banknotların bir karşılığı muhakkak bulunmaktadır, zira basılan banknotların değeri, basan bankanın toplam sermayesini geçemez. Oysa, az sonra tarihsel süreci irdelerken de göreceğimiz üzere, evrâk-ı nakdiye, bir devletin zor zamanlarında kendisine finansman sağlamak amacıyla başvurduğu bir “son çare”den ibarettir. Tüm bu özellikleri göz önüne alındığında, banknotun evrâk-ı nakdiyeye göre daha güvenli bir tedavül aracı olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşabiliriz.²⁸

2. Tarihi Gelişim

Osmanlı tarihinde karşımıza çıkan ve uzun yıllar başarıyla uygulanan ilk malî metod “timar sistemi”dir. Kısaca, belli bir bölgedeki miri arazinin bir yıllık vergi gelirlerinin, asker ve memurların bir kısmına bu vergileri toplama yetkisiyle birlikte özgülenmesi olarak tanımlanan²⁹ timar sistemi; imparatorluğun büyümesi ve gelişmesiyle birlikte Osmanlı devlet teşkilatında gittikçe daha fazla ağırlığa sahip olmaya başlayan merkezi bürokrasi ile merkeze bağlı –ancak imparatorluğun oldukça uzak bölgelerinde görevli- bir ordunun maaşlarının nakden ödenmesi zorunluluğu karşısında işlevselliğini yitirmeye başlamış ve ikinci bir finansman metodu olarak “iltizam sistemi” benimsenerek tatbik edilmiştir. İltizam sisteminde, içerik ve mekan itibariyle birbirine yakın bir veya birkaç vergi kaynağının birleşimini ifade eden bir maliye birimi olarak mukataalardan vergi toplama ve bunları piyasada nakde çevirdikten sonra devlet hazinesine aktarma vazifesi mültezimlere ait olup, özel teşebbüs olarak faaliyet gösteren bu sınıfa, ilgili mukataayı vergilendirme yetkisi bir açık

²⁷ Çalışmamız boyunca "evrâk-ı nakdiye" ile "kaime" eş anlamlı olarak kullanılacaktır..

²⁸ Sudi, a.g.e., 1311, s.11-12

²⁹ Barkan, Ö. Lütfi, “Timar”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. XII/1, MEB Yayınları, 1979, s.286, 2.Baskı; Cin, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016, 4.Baskı, s.74

arttırma karşılığında verilmekte idi.³⁰ Nakdî ekonominin imparatorluk içinde kazandığı ağırlık, iltizam usulünün de genişlemesine sebep olmuş; ancak ilgili mukataaları vergilendirme yetkisinin zamansal olarak sınırlı olmasının (genellikle bir ile üç yıl arası) bir sonucu olarak, kendisini vergi kaynağı ile ilişkilendirmeyen ve tek maksadı olabildiğince fazla kâr sağlamak olan mültezimlerin sözü geçen vergilendirme faaliyetleri, Osmanlı ekonomisi için artık yıkıcı bir hal almaya başlamıştır.³¹ XVII. yüzyıldan itibaren ise, bu problemin önüne geçebilmek için zamansal sınırlar genişletilerek ilgili mukataanın vergilendirilmesi yetkisi mültezimlere kayd-ı hayat şartıyla verilmeye başlanmıştır. XVII. yüzyılın sonunda, 1695 senesinde yayınlanan bir fermanla benimsenen malikâne sisteminde de, mültezimlerin sık sık değişmesi ve maksimum kâr sağlamak hedefiyle vergi kaynaklarını tahrip etmelerine mani olabilmek için mukataaların devletçe belirlenen bir bedel karşılığında bir açık arttırma ile satılması kararlaştırılmıştır. Böylece, devletçe belirlenen ve bir nevi iç istikraz geliri niteliğinde olan bu “muaccele” ile merkezi hazine için yeni bir gelir kaynağı temin edilmiş; açık arttırmanın askeri sınıfın yanında reyayı da muhatap alması ile de sistem olabildiğince geniş bir alıcı kitlesine hitap eder hale gelmiştir.³² Ne var ki, devletin malikâne sahipleri öldüğünde ilgili mukataaları kendi denetiminde döndürememesi sonucunda vergi gelirleri düşmeye başlamış, 1774 seneli Küçük Kaynarca Anlaşması ile Osmanlı Devleti’ne yüklenen ve İmparatorluğun yıllık nakdî gelirinin neredeyse yarısına isabet eden savaş tazminatı, devleti farklı çareler aramaya itmiştir. Bu arayışlar neticesinde 1775’ten itibaren malikâne sisteminin sınırlarının esnetilmesiyle oluşturulan esham sistemine geçilmiştir.³³ Esham sisteminde, mukataaların “faiz” adı verilen belli bir bölümünün paylara ayrılarak özel şahıslara “muaccele” karşılığında satılması söz konusudur. Buradaki “faiz” kavramı günümüzdeki anlamında kullanılmamakta olup, mukataanın mal adı verilen ve belli devlet müesseselerinin giderlerini karşılamak üzere uzunca bir süre sabit kalan ve başka maksatlarla kullanımı mümkün olmayan bölümünün üstünde, mukataanın gelirinin artmasıyla oluşan gelir fazlasını ifade etmektedir.³⁴ Ancak esham sisteminde malikânedeki farklı olarak “faiz” ödemesi devletin garantisi altında idi ki, bu durum eshamın Osmanlı malî yapısı içinde giderek genişlemesi karşısında devletin faiz ödeme yükünü arttırmış, kısacası bu sistem kısa vadede büyük gelir elde etmek isteyen devlet için uzun vadede bir yük haline gelmiştir. Faiz ödeme yükü karşısında güç duruma düşen devlet, kimi zaman bu ödemelerini geciktirmiş, sonunda da kendisine dönen eshamı tekrar satışa sunmamak suretiyle esham

³⁰ Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, 2018, 15.Baskı, s. 96-97

³¹ Genç, a.g.e., s. 99

³² Genç, a.g.e., s.100-103; Pamuk, a.g.e., 2018, s.183

³³ Genç, a.g.e., s.185

³⁴ Genç, a.g.e., s.184

uygulamasına son vermek istemiştir. Ne var ki, Napoleon'un Mısır hareketi bu teşebbüsü de sonuçsuz bırakmıştır.³⁵

1800'lü yıllara gelindiğinde, esham sistemi önemli bir değişim yaşamıştır ki, kaimeye giden yolda atılan belki de ilk adımdır. Bu aşamada devlet ihtiyaç duyduğu ancak pazarlayamadığı esham için "*esham kaimesi*" çıkartarak bunları kendisinden alacaklı olan esnaf, emin ve sarraflara verir. Kendilerine esham verilmiş olan bu kişiler ise bir alıcı buluncaya kadar bunları -faizinden istifade etmek üzere- ellerinde bulundurma hakkına sahip olurlar. XIX. yüzyıldan itibaren piyasada tutunmaya başlayan ve bundan dolayı %10 ile 14 arasında *istikrarlı* bir tavan faiz oranına sahip olan esham sisteminin bu son formu da, Tanzimat'ın ilanı ve bu kapsamda düşünülen reform paketlerinin hayata geçirilmesi için duyulan büyük kredi ihtiyacı karşısında yetersiz kalmıştır.³⁶ Ayrıca II.Mahmud döneminde meydana gelen hadiseler ve yine bu dönemde Osmanlı sikkesinde yaşanan – yukarıda kısaca temas ettiğimiz- sert değer kaybı karşısında Osmanlı ekonomisini bir nebze de olsa rahatlatmak icap etmekteydi. Bu sorunun halli için kafa yoran devlet yetkilileri, çareyi Arif Hikmet Bey'in önceki esham uygulamalarından hareketle öne sürdüğü "*kaima*" fikrinde buldular ve ilk kaimeler "*kavaim-i nakdiye-i mutebere*" adıyla –tartışmalı olmakla beraber- Haziran 1840 tarihinde tedavüle konuldu.³⁷ El yazılı olan bu ilk kaimeler %12.5 faizle piyasaya sürüldüyse de, emisyonunun giderek artması bunların ödenmesi konusunda halkın zihninde soru işaretleri yarattı ve sürecin başında pek de "*muteber*" karşılanmadı.³⁸ Ancak faizlerinin vadesinde ödenmesi suretiyle halkın zihnindeki bu şüphe bir nebze de olsa ortadan kaldırılabildi ve halk bunların faizinin ticaretine de zamanla alıştı.³⁹

Kaimenin faizli ilk hali, bunların niteliği konusunda kafa karışıklığına sebep olmuştur. Halk arasında bu ilk kaimeler daha ziyade "*esham kimesi*" olarak algılanıyordu. Ancak bu kafa karışıklığının halk ile sınırlı olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Devrin bazı yazarları, ilk kaimelerin kağıt paradan ziyade esham kimesine (hazine bonosuna) benzediğini ifade etmişlerdir.⁴⁰ Dahası neyin evrâk-ı nakdiye neyin esham kimesi olduğuna ilişkin tereddütler devlet yazışmalarında dahi kendini göstermektedir. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında bu tereddütün bir örneğine temas edeceğiz.

Kaimeler başlangıçta el yazılı olarak basılmış ve tedavüle konulmuşsa da, kalpazanlık faaliyetlerinin artması üzerine bundan

---

³⁵ Genç, a.g.e., s.189

³⁶ Genç, a.g.e., s. 192

³⁷ Davison, Roderic H., "Osmanlıların Kağıt Parayla İlk Deneyimi", Çev.: Durdu Mehmet Burak, OTAM, No:12, 2001, s.247-249

³⁸ Sudi, a.g.e., 1311, s.106

³⁹ Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu: Osmanlı'da Kağıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, 2.Baskı, s.47

⁴⁰ Davison, a.g.m., s.257

vazgeçilmiş ve matbu kaimeler piyasaya sürülmüştür.⁴¹ Ancak bu da kalpazanlığın önüne geçme konusunda yetersiz kalmış ve eskileri piyasadan çekilmek suretiyle pek çok defa kaime basılmıştır.⁴² 1848'de ise faizli olanlarının yerine ilk defa faizsiz kaimeler tedavüle konmuş ve böylece kaimelerin gerçekten bir tedavül aracı olması arzulanmıştır.⁴³ Ancak kaimenin kıymeti hızla düşmüştür. 1862 senesi 13 Aralıkta altının kaime karşısında süratli bir şekilde değer kazanması, toplumsal hayatı önemli ölçüde etkilemiştir. Piyasanın tansiyonunun düşürülmesine yönelik tüm teşebbüsler akim kalınca, Fuat Paşa'nın önerisiyle kaime piyasadan çekilmeye başlanmış ve uzun uğraşlar sonucunda 13 Eylül 1862'de kaimeler piyasadan tamamıyla çekilebilmiştir.⁴⁴

1863 senesinde ilk milli bankamız olan Bank-ı Osmanî-i Şahane kurulmuş, aynı sene içinde söz konusu banka, tam konvertibiliteye sahip kağıt paraları, ilk banknotları tedavüle sürmüştür.⁴⁵ Ancak Osmanlı maliyesi üzerinde gittikçe daha sarsıcı bir hal almaya başlayan malî istikrarsızlık, bankayı para basma konusunda daha tedbirli davranmaya itmiş, bunun sonucunda da banknotlar Osmanlı para sistemi içinde arzu edilen paya ulaşamamıştır.⁴⁶

Kaimeler, banknot basımından önce piyasadan tamamen çekilmişse de, Kırım Savaşı'nın başlamasıyla ortaya çıkan finansman ihtiyacı karşısında devlet çareyi yine kaime basmakta bulmuş,⁴⁷ ancak kaime önceki tecrübeye olduğu gibi altın karşısında sert bir değer kaybına uğramış; yaşanan malî kriz karşısında kaimenin kaldırılması için 1878 senesinde bir komisyon kurulmuş ve bu kaimeler padişahın bağışı, halktan toplanan yardımlar ve koyulan ek vergilerle yaklaşık üç yıllık bir sürecin sonunda ancak piyasadan tamamen çekilebilmiştir.⁴⁸ 1915'te ise Birinci Dünya Savaşı'nın finansmanı olarak kaimeler piyasaya tekrar sürülmüştür.⁴⁹ Bu son Osmanlı kaimeleri Cumhuriyet döneminde de bir müddet tedavülde kaldıktan sonra, 12 Kânûn-u Sâni 1925 tarih ve 701 sayılı "Mevcut Evrâk-ı Nakdiyyenin Yenileriyle İstibdâline Dair Kanun"la tedavülden tamamen kaldırılmış ve Osmanlı kaimelerinin macerası böylece son bulmuştur.

---

⁴¹ Akyıldız, a.g.e., s.48-19

⁴² Erol, Mine, *Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para (Kaime)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970, s.4

⁴³ Akyıldız, a.g.e., s.67-73

⁴⁴ Akyıldız, a.g.e., s.121-127

⁴⁵ Al-Akar, a.g.e., s.160-162

⁴⁶ Al-Akar, a.g.e., s.163-165

⁴⁷ Erol, a.g.e., 1970, s.15

⁴⁸ Akyıldız, a.g.e., s.232-241; Erol, a.g.e., 1970, s.27

⁴⁹ Erol, a.g.e., 1970, s.29

II.CEZA HUKUKU AÇISINDAN KALPAZANLIK

A. Genel Açıklamalar

Osmanlı Ceza Hukuku'nun klasik döneminde birçok kanunnamede kendisine yer bulan kalpazanlık suçu, idam, el kesme, sürgün gibi muhtelif tazir cezalarıyla cezalandırılmıştır. Tanzimat dönemine bakıldığında ise, 1840 seneli Ceza Kanunnamesi'nin ilk halinde kalpazanlık suçunun düzenlenmediğini, bir ay sonra yapılan tadilatla kendisine on dördüncü faslın birinci maddesinde yer bulduğunu görüyoruz. İlgili maddede, kalpazanlık töhmetiyle ahz olunan kimsenin, üzerine atılı suçun sübûtu üzerine on sene müddetle küreğe konulacağı hüküm altına alınmıştır.⁵⁰ 1851 seneli Ceza Kanunnamesinde de bu suçun karşılığı olarak on sene süreyle küreğe konma cezası öngörülmüş, ancak daha sonra yapılan değişiklikle ceza altı ay ile dört sene arası olarak belirlenmiştir.⁵¹ 1858 Ceza Kanunnamesi dönemine gelindiğinde kalpazanlık suçunun, “Kalpazanlık Beyanındadır” başlığı altında 143 ile 147.maddeler arasında düzenlendiğini görmekteyiz. Bu makalede, zikredilen maddelerden, 143, 144, 145. maddeler kalpazanlık suçunun maddi konusu bağlamında mercek altına alınmaya çalışılacaktır. Kanunun sıralaması dikkate alınarak öncelikle 143.maddede düzenlenen altın ve gümüş meskûkât, ardından 144.madde kapsamında düzenlenen bakır (nühas) meskûkât incelenecek; daha sonra da 1330 (1915) senesinde yapılan tadilatla 144. maddenin kapsamına sokulan nikel meskûkât meselesi işlenmeye çalışılacaktır. 145.maddede düzenlenen yabancı meskûkât değerlendirildikten sonra, son olarak kaime probleminin üzerinde durulacaktır.

B. Altın ve Gümüş Meskûkâtın Durumu

Altın ve gümüş meskûkâtın taklidini düzenleyen 143.madde aynen şu şekildedir:

“Devlet-i ‘Aliyye’de tedâvülü nizâmen makkûl ve mukarrer olan altın ve gümüş meskûkâta takliden meskûkât kat’ eden ve zikrolunan meskûkât-ı mukarrereden tîzab ve sair âlât ve tarîk ile az ve çok altın ve gümüş ihrâc ve ifrâz ederek kıymetlerini tenkîs eyleyen ve bir sikkeyi daha kıymetli olan âhar bir sikke yerine sürmek üzere onun renginde yaldızlayan ve o misillû kalb ve zuyûf meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse’de tedâvülüne veyahud bilâd-ı ecnebiyeden gelip Memâlik-i Hazret-i Şâhâne’ye duhûlüne mu’în olan ve kalb sürücülüğüyle meşgul bulunan kimseler on seneden eksik olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur.” Görüldüğü üzere 143. maddede kalpazanlık suçunun maddi

⁵⁰ Karakoç, Serkis, Külliyyât-ı Kavânîn: Kavânîn ve Nizâmât ve Ferâmîn ve Bervât ve İradât-ı Seniyye ile Muahedât ve Umûma Âit Mukâvelâtu Muhtevîdir, C. V, Tarihi Sıra No / Sarkis Sıra No: 561/5001

⁵¹ BOA, A.MKT., 21/35, 29 Zilhicce 1260

konusu, suçun işleniş şekli ile öngörülen yaptırım hüküm altına alınmıştır. Ancak çalışmamız yalnızca ilgili suçun maddi konusunu incelemeyi hedeflemektedir.

Öncelikle madde metninde yer alan “*Memâlik-i Mahrûse’de tedâvül edilmek*” ifadesini açıklayalım. Kanunun yürürlükte olduğu dönemde tedavül edilmekte olan altın ve gümüş meskûkât nelerdi?

Bu meskûkâtın tespiti için, yukarıda sikkenin tarihî serüvenini incelerken kısaca temas etmekle yetindiğimiz “Sikke Islâhâtı” meselesinin ayrıntılarına biraz daha inmek icap etmektedir.

Tanzimatla birlikte girişilen sikke ıslâhı politikası ile Osmanlı Devleti’nin üç temel hedefinin olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu üç hedef şunlardır:

i) Eski akçelerin yasaklanarak para sisteminin basitleştirilmesi ve böylece işlem masraflarının düşürülmesi,

ii) Millî bir para düzeni yaratmak için yabancı sikkelerin tedâvülünün yasaklanması,

iii) Mağşûş akçelerin tedavülden men’i.⁵²

Bu kapsamda yayınlanan Meskûkât Beyannamesi kapsamında, tespit edilen bedeller üzerinden, bu iş için görevlendirilen mübayaacılar tarafından piyasadaki toplanan sikkelerin Darphane-i Âmir’e’de halis sikkelerin darbında kullanılması planlanmış, böylece Sultan II.Mehmed döneminden itibaren uygulanan tağşîş usulü tamamen terk edilmiştir.⁵³ Ne ki, alınan bu kararların uygulanması pek de kolay olmamıştır. Konuya ilişkin ilk duyurular 1843 senesine tesadüf etmekle birlikte, mübayaaya sürecinin 1847 senesinde de devam ettiğini belirtelim.⁵⁴ Eski sikkelerin toplanması süreci daha az sorunlu işlerken, altından mamul yabancı sikkelerin tedavülden men’i mümkün olmamış; para sistemi içindeki payının oldukça büyük olmasından dolayı da mağşûş akçeler (özellikle altılıklar) devletin ortadan kalkmasına kadar Osmanlı maliyesinin -tabiri caizse- başına bela olmuş, bu sikkelerin piyasadaki çekilmesine yönelik teşebbüsler her seferinde akim kalmış ve bunların tedavülü engellenememiştir.⁵⁵

Bu kapsamda, daha önceleri resmen tedavül etmekte olan ancak 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde “*nizamen ve resmen tedavül*” edilmemekte olan sikkelerin durumunun ne olacağı meselesini de ayrıca ele almak gerekmektedir. Bu konuda Osmanlı Ceza Hukukçuları arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ahmet Ziya Bey, bu türden meskûkâtın, kanunun açık hükmü uyarınca kalpazanlık suçunun maddi konusunu teşkil edemeyeceğini; ancak, resmen tedavülden

⁵² İbnülhakki Lütfi, a.g.m., s.190-191; XIX. yüzyıl para reformları hakkında genel bir tablo için bkz. Al-Akar, a.g.e., s. 61-66

⁵³ Al-Akar, a.g.e., s. 67-74

⁵⁴ Al-Akar, a.g.e., s.75

⁵⁵ Al/Akar, a.g.e., 2014, s.81 vd.

kaldırılmamakla birlikte zamanla ve kendiliğinden tedavülden kalkan ve halk arasında sadece “ziynet” eşyası olarak kullanılan meskûkâtın bu madde kapsamında değerlendirileceğini ifade etmiştir.⁵⁶ Miyar-ı Ceza müellifi ise “atik” sikkeleri altın ve gümüş olmalarına göre ayrı ayrı ele almıştır. Ona göre, Sultan II. Mahmud, Sultan Mustafa ve Sultan III. Selim zamanlarında darp edilmiş olan gümüş meskûkât, Osmanlı’da “resmen” tedavül etmese dahi; Bağdat, Hicaz ve Yemen gibi bölgelerde, tıpkı resmen tedavül eden sikkeler gibi günlük alışverişte kullanılmaktadır. Bu padişahların devirlerine ait “atik” altın sikkeler ise günlük alışverişte mütedavil değilseler de, halk nezdinde ziynet eşyası olarak kullanılmak amacıyla alınıp satılmaktadırlar. Bir başka deyişle bu sikkelerin kıymetini belirleyen ölçü sadece taşıdıkları madeni değerlerdir. Ancak yazara göre, her ne kadar Ceza Kanunnamesinde bu konuda “açık bir hüküm mevcut değilse de”, bunlar resmen tedavülden kaldırılmış dahi olsalar, nihayetinde birer Osmanlı sikkesi olduklarından ve halkın bu sikkeleri alıp satması da bu duruma bağlı olduğundan, halkın zarar görmesine ve devletin güvenliğine hanel gelmesine mani olmak için bu sikkeleri taklit edenlere de 143 yahut 144.madde “kıyas” yoluyla tatbik edilmelidir.⁵⁷ Yazar, daha sonra meskûkâtın resmen tedavülünün, kalpazanlık suçundan bahsedilebilmesi için kanun koyucu tarafından şart koşulduğundan, ilgili maddelerin atik meskûkât hakkında uygulanamayacağı yönündeki itirazları değerlendirir. Ona göre buradaki “resmi”lik ibaresi, sikkenin Devlet-i Aliyye’ye aidiyetini, “tedavül” ise, sikkenin halk nezdinde elden ele dolaşmasını ve halk tarafından kullanılmasını ifade etmektedir. Ayrıca “atik” sikkeleri taklit edenlerin cezasız bırakılması, sikkenin “*kadr ve haysiyeti*” ile “*halkın malını korumak*” gayeleri ile de çelişmektedir.⁵⁸ Ne var ki kanunun açık ifadesi karşısında, Reşad Bey’in “kıyas”tan hareket eden ve ilgili maddenin kapsamını neredeyse belirsiz bir hale getiren yorumları pek de tutarlı görünmemektedir. Öncelikle yazarın kıyasen uygulama fikri, Ceza Hukuku’nun en temel ilkelerinden biri olan “kıyas yasağı” ilkesi ile bağdaşmamaktadır.⁵⁹ Ayrıca yazarın, kanun metninde yer alan açık ifadeyi parçalayarak ele alması da 143.maddenin kapsamını belirsiz bir hale getirmekte, halk nezdinde tedavül etmekte olan her nev’i Osmanlı sikkesi bu madde kapsamına sokulmaya çalışılmaktadır.

Görüldüğü üzere tartışmanın odağında “*resmen tedavülden kalkan, salt ziynet eşyası olarak kullanılan meskûkât*” bulunmaktadır. Ancak meselenin Ahmet Ziya Bey’le Reşad Bey’in argümanları ile sınırlı teorik bir tartışma olduğu düşünülmemelidir. Bu hususta 15 Haziran 1319 tarihli ve 175 numaralı Ceride-i Adliye’de neşredilen Şura-yı Devlet’e ait

---

⁵⁶ Ahmet Ziya, a.g.e., 1338, s.413

⁵⁷ Reşad, a.g.e., 1313, s.265

⁵⁸ Reşad, a.g.e., 1313, s.266

⁵⁹ Çalışmamızda kıyas yasağına ilişkin olarak kalpazanlık suçu bağlamında yaşanan bir hadiseye “nikel sikke” bağlamında yer verilecektir.

bir “*tahrirat-ı umumiye*” oldukça dikkat çekicidir. İlgili yazıyı özetle aşağı aktarıyoruz:

Zabtiye Nezareti'nin, Rub'iyeye, Hayriyye ve Mahmudiye⁶⁰ ve sair ziynet altınlarının takliden imal olunduğunu, bu altınları satanlar hakkında kanunen herhangi bir muamelede bulunulmadığını ve bu altınların piyasadaki payının gittikçe artmasından dolayı halkın zarar gördüğünü ifade eden yazısı üzerine, Şura-yı Devlet mesele hakkında Maliye Nezareti'nin görüşünü sormuş ve Maliye Nezareti cevaben bu şahıslar hakkında kalpazanlığa dair 143, 145 ve 146.maddelerin tatbik edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Şura-yı Devlet, kanun hükmünün derhal tatbiki yoluna gidilmesinin, bahsi geçen “*eski ve yeni*” taklit altınların piyasada fazlaca bulunmasından ötürü pek çok şikayete ve “sızıltıya” sebep olacağını düşünerek, ilgili hükümlerin derhal tatbikindense, halka, ellerinde bulunan “kalp ve mukalled ve sıklet ve ayarı noksan *eski ve yeni ve bu gibi bilcümle altınları*” hükumete teslim etmek için üç aylık bir süre verilmesini daha münasip görmüştür. Kararlaştırılan sürenin sonunda bu altınların teslim edilmemesi halinde ise, bu altınların zapt ve müsadere olunacağı, bunları imal edenler ve alıp satanlar hakkında ilgili kanun maddelerinin tatbik ve icra edileceği belirtilmiştir.

Şura-yı Devlet'in bu kararı, 143.maddenin uygulama sahasının tespiti açısından oldukça önemlidir. Şura-yı Devlet, Reşad Bey'in yukarıda tenkit ettiğimiz görüşlerine paralel olarak, yalnızca madenî bir kıymeti haiz olan ve halk arasında yaygın bir şekilde alım-satım konusu yapılan şeyleri “para” olarak değerlendirmek ve bunların taklidini 143.maddenin kapsamına sokmak eğilimindedir. Ayrıca, eski ve yeni bilcümle altınlara kanun hükmünün uygulanacağını söyleyerek, “atık” meskukatın, velev artık sadece ziynet eşyası olarak kullanılıyor olsun, “*nizâmen tedavül eden bir para gibi*” değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmiş gözükmektedir.

Bu başlık altında son olarak eyalet-i mümtaze tarzında idare olunan yerlerde tedavülü yasaklanmamış olan altın ve gümüş sikkenin taklidinin de 143.madde kapsamında cezalandırılması gerektiğini belirtelim.⁶¹ Zira, eyalet-i mümtaze tarzı idareler, her ne kadar Osmanlı genel idari nizamının dışında; statüsü ayrıca bir sözleşme, anlaşma, imtiyaz fermanı yahut nizamname ile belirlenen “*istisnai*” bir idare tarzı olsa da; bu şekilde idare edilen yerler, 1876 Kanun-ı Esasisinin 1. maddesinde belirtildiği üzere Osmanlı Devleti'nin sınırları dahilindedir.⁶² Bu kapsamda kimi eyaletlere iç işlerinde (ve bazen dış işlerinde dahi) imtiyazlı bir statü verilmişse de, bu kapsamda karşımıza

⁶⁰ Bu altınlar Sultan II.Mahmud zamanına aittir. (İsmail Galib, a.g.e., 1307, s.368 vd.;Pere, a.g.e., 1968, s.241 vd.)

⁶¹ Ahmed Ziya, a.g.e., 1338, s.413

⁶² Ceylan, Ayhan, *Eyalet-i Mümtaze ve Mısır Uygulaması*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2014, s.20-21

çıkan pek çok belgede padişahın adına sikke basılması ve hutbe okunmasına devam edilmesi hususunun vurgulanması, eyalet-i mümtazenin hukuki statüsünün tespiti açısından oldukça önemlidir.⁶³

C. Bakır Meskûkâtın Durumu

Bakır meskûkâtı düzenleyen 144.maddede “*Memâlik-i Mahrûse’de tedâvül etmekte olan meskûkât-ı nühâsiyeyi takliden sikke kat’ eden ve o misillû kalp meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse’de tedâvülüne veyâhud bilâd-ı ecnebiyeden gelip derûn-u Memâlik-i Hazret-i Pâdişâhî’ye duhûlüne mu’in olan*” kişilerin muvakkaten küreğe konulacağı ifade edilmiştir.

Bu madde ile bakır sikkenin taklidi ve taklit edilen sikkelerin piyasa sürülmesi eylemleri hüküm altına alınmıştır. Bakır madeninden mamul sikkelerin “ufaklık” para ihtiyacını karşılamak üzere I. Murat döneminden itibaren darp edildiğine yukarıda temas etmiştik.

Peki gümüş ve bakır madenlerinin bir arada bulunduğu mağşûş akçelerin durumu ne olacaktır? Bu noktada ceza hukukçuları arasında bir görüş ayrılığı mevcuttur. Bazı hukukçular, taklit konusu akçede oranca fazla olan madene göre muamele edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna göre, bahis konusu mağşûş akçelerde bakır madeni oranca fazla olduğundan, 144.madde tatbik edilmelidir. Bazı hukukçular ise, sikke darbında kullanılan madenlerin birbirleri karşısındaki oranları göz önüne alınarak kanuni bir meselenin halledilemeyeceğini, bu durumda da kanuna müracaat edilmesi gerektiğini vurgulayarak, mağşûş akçenin tedavüle “*gümüş meskûkât*” itibarını haiz olmak üzere sürülmüş olmasından hareketle, mağşûş akçeler için 143.maddenin uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁶⁴ Ancak 144.maddede 1330 (1915) senesinde yapılan ta’dilat ile bu tartışmanın son bulduğunu söyleyebiliriz.⁶⁵

D. Nikel Meskûkâtın Durumu

Yukarıda Osmanlı sikkesinin tarihî serüvenini anlatırken, II.Abdülhamid döneminden itibaren ufaklık para ihtiyacını karşılamak üzere nikelden mamul meskukâtın darp edildiğini söylemiştik. Daha sonra ise, 1858 Ceza Kanunnamesinde yalnızca altın, gümüş ve bakır meskukâtın taklidinin hüküm altına alındığını ifade etmiştik. Peki nikel meskûkâtın taklidi halinde hangi madde tatbik edilecektir?

Adliye ve Mezâhib Nezâreti’nce 7 Şubat 1328 tarihinde sadaret makamına yazılan bir yazıda, Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun 143, 144 ve 145. maddelerinde yalnızca altın, gümüş ve bakır meskukâta ilişkin düzenlemelerin bulunduğu, bir süredir tedavülde bulunan nikel

⁶³ Bunların örnekleri için bkz. Ceylan, a.g.e., 2014, s.28-29; 31

⁶⁴ Ahmet Ziya, *Mufassal Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Kütüphane-i Cihan Matbaası, 1329, s.404-405 ; Reşad, a.g.e., 1313, s.265

⁶⁵ Ahmed Ziya, a.g.e., 1338, s. 417

meskukâta ilişkin olarak ise herhangi bir sarâhatin bulunmadığı ve bu kanuni boşluktan dolayı nikel meskukât kalpazanlarının cezasız kaldığı, nitekim böyle bir hadisede, nikel meskukât kat' eden Malatyalı İbrahim adlı şahsın Dersaadet Cinayet Mahkemesince 144. madde uyarınca hüküm giydiği ancak Temyiz Mahkemesi'nce bu hükmün Ceza Hukuku'ndaki kıyas yasağı ilkesinden hareketle bozulduğu belirtilmiş ve memleketin uğrayacağı zararların vehâmeti karşısında diğer meskukât-ı Osmâniyeyi “*taklit ve imal edenler*” hakkında kanunen tayin edilen cezalar dairesinde ceza olunması ve bu bağlamda Ceza Kanunu'nun 144. maddesinde tadilat ve tashihât yapılması gerektiği ifade edilmiş; bu tadilat ve tashihatı içeren tasarı Tanzimat Dairesi'nde görüşülerek bazı noktalar düzeltilmiş ve 12 Mart 1329 tebyiz tarihli bir Şura-yı Devlet mazbatası ile de az sonra metnini vereceğimiz değişikliklerin yürürlüğe konması için gerekli işlemlerin yapılması istenmiştir.⁶⁶ İlgili kanun layihası şu şekilde Meclis-i Mebusan'a sunulmuştur:

“Madde 1. — Her kim Memâlik-i Osmaniye'de tedâvül etmekte bulunan altın ve gümüş meskûkât-ı Osmaniyyeden maada , meskûkât-ı Osmaniyyeyi takliden sikke kat eder veyahut bunları Memâlik-i Osmaniyyeye ithal ile veya bu misillü kalp meskukât sürücülüğü ile meşgul olur ise, muvakkaten küreğe konulur.

Madde 2. — İşbu madde-i kânuniyyenin hükmü, tarih-i neşrinden itibaren mer'î olacaktır.

*Madde 3 — İşbu madde-i kânuniyyenin icrâsına Adliye Nâzırı memurdur.”*⁶⁷

Meclis-i Mebusan'ın 26 Mayıs 1330 tarihli oturumunda kabul edilen kanun layihası, Meclis-i Ayan'ın 3 Haziran 1330 tarihli oturumunda da aynen kabul edilerek⁶⁸ kanunlaşmıştır. Böylelikle 143.maddenin sınırları nikel meskûkâtı da kapsayacak şekilde biraz daha genişlemiştir.

E. Yabancı Ülkelere Ait Meskûkâtın Durumu

Ele alacağımız 145. madde, yabancı devletlere ait meskukâtın 143. maddede beyan edilen şekillerde taklidi yahut kıymetinin tenkisi ile bu suretle elde edilen kalp yahut zuyuf meskûkâtın piyasaya sürülmesi ve ülkeye sokulmasına ilişkindir. Yukarıda da değindiğimiz üzere Tanzimat Döneminde uygulanmaya çalışılan sikke tashihinin hedeflerinden biri yabancı meskûkâtın yasaklanması idi. Ancak bir takım zorluklar karşısında bu mümkün olamamış ve Darphane-i Amirece bazı meskukâtın tedavülüne müsaade edilmişti. Bu bağlamda tedavülüne izin verilen meskûkâtın altından mamul olduğunun, yabancı bir devlete ait gümüş, bakır, nikel ve sair madeni sikkelerin ise tedavülünün

⁶⁶ BOA, ŞD., 2820/34, T. 23 Rebiülahir 1331

⁶⁷ Meclis-i Mebusan, İ:12, 26 Mayıs 1330, C. I, s.205,206

⁶⁸ Meclis-i Ayan, İ: 10, 3 Haziran 1330, C. I, s.119-112

yasaklandığının altını çizmek gerekmektedir.⁶⁹ 145. maddenin metnine bakıldığında, taklit konusu olan sikkenin altın, gümüş yahut bakırdan imal edilmiş olmasına ilişkin herhangi bir açıklığın bulunmadığını görmekteyiz. Kanunun lafzından hareketle, taklit edilen yabancı sikkenin madeninin 145. madde açısından herhangi bir öneminin olmadığını ilk bakışta söyleyebiliriz.⁷⁰ Ancak madde metninde yer alan “o makûle kalp ve zuyuf meskûkât-ı ecnebiyenin Memalik-i Mahrûse’de tedâvülüne... mu’în olur...” ifadesi bizi, yalnızca tedavülüne müsaade edilen yabancı meskûkâtın 145. madde kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna götürmektedir. Nitekim Miyar-ı Adalet yazarı da bu kanaattedir.⁷¹

F. Kaimenin Durumu

Yukarıda kaimelerin ortaya çıkış sürecini kısaca ve mümkün merteye özetleyerek izah etmeye, kaimenin tımar sisteminden itibaren Osmanlı Devleti’nin finansal tarihi içindeki yerine ışık tutmaya çalıştık, nihayetinde de gerek iktisatçılar gerekse toplum nezdinde kaimenin bir kağıt para mı yoksa bir iç borç senedi mi olduğu konusunda birtakım tartışmaların/kafa karışıklıklarının yaşandığını ifade ettik. İlginç bir şekilde bu kafa karışıklığı Ceza Hukuku sahasına da aksetmiştir. Konuya ışık tutması bakımından birkaç arşiv belgesini incelemeye çalışalım.

24 Ramazan 1277 tarihli bir kararda, “...Yunan Devleti teb’asından olup kalp kaimе sürücülüğü töhmetiyle ahz u girift olunan Antonyo’nun... mücerret akçe kazanmak dâiyesiyle? işbu kalp sürücülük fiiline teşebbüs edip birtakım kalp kaimе toplayıp satmış olduğu ikrariyle sabit olmuş idüğü Tahkik Meclisi’nin mazbatasından iş’âr kılınmış olduğuna ve Kanun-u Ceza’nın 143’üncü maddesinde kalp sürücülüğüyle meşgul bulunan kimsenin on seneden ekall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulması mukarrer bulunduğuna binaen ... ba’de’t teşhir Tersâne-i Âmire’de on sene müddetle vaz’-ı kürek olunması...”na hükmedilmiştir.⁷²

Bir başka kararda da “Çengelköyünde kalp kaimе sürmelerinden dolayı derdest kılınan Kosti ve Pamandı’nın ve bu işte medhal ve şirketleri merkûmün tarafından haber verilmiş olan İstemat ve İstati ve Yani ve Todori ve Apostol nam şahısların icra kılınan tahkikât-ı istintâkiyelerinde merkum Apostol’dan maadasının... ma’lum’l mikdar kalp kaimе alarak harç ve sarf etmekte oldukları halde tutuldukları ıkrarları ve tahkikât-ı vâkia ile tahakkuk etmiş ve... Kanun-u Ceza’nın 143’üncü maddesi hükmünce merkûmların ba’de’t teşhir on sene müddetle Tersâne-i Âmire’de küreğe konulması”na karar verilmiştir. (3 Ş. 1278)⁷³

⁶⁹ Vehbi, a.g.e., 1327, s.284

⁷⁰ Ahmed Ziya, a.g.e., 1338, s.419

⁷¹ Reşad, a.g.e., 1313, s.266

⁷² BOA, A.}MKT.MVL. 126/34, 24 Ramazan 1277/ 5 Nisan 1861

⁷³ BOA, A.}MKT.MVL. 140/67, 3 Şaban 1278/ 3 Şubat 1862

Kaimelerin taklidinin 143.madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine dair başka kararlar da vardır.⁷⁴ Tüm bu kararlardan hareketle, uygulamada kaimelerin 143.maddenin kapsamında değerlendirildiği neticesine ulaşabiliriz.

Ancak dönemin hukukçuları Meclis-i Vala'nın yukarıda zikrettiğimiz görüşünü benimsememektedirler. Ahmet Ziya Bey, 143. maddenin şerhi bağlamında, bazı ceza kanunlarının banknot ve sair evrâk-ı nakdiyeyi de meskûkât kapsamında ele aldığını ve bunların taklidini kalpazanlık olarak değerlendirdiğini ifade ettikten sonra, 1858 Ceza Kanunu'nda bu konuda bir açıklığın olmadığını, hatta kanun koyucu tarafından "*altın ve gümüş meskukât*" demek suretiyle bu tür evrâkın kanun maddesinin kapsamı dışında bırakıldığını belirtmiştir. Ve bunu (yani banknot ve sair evrâkın kanun maddesinin kapsamı dışında bırakılmasını) kanunun neşri tarihinde Osmanlı parasal düzeni içinde bu türden bir evrâk-ı nakdiyenin mevcut olmamasına bağlamıştır. Ona göre açık bir hüküm vaz' edilinceye kadar evrâk-ı nakdiyenin taklidi sahtekarlık olarak kabul edilmelidir.

Vehbi Bey ise soruna daha farklı bir perspektiften yaklaşmakta, ancak aynı neticeye ulaşmaktadır. Ona göre, kaimeler, senetler ve banka tahvilatı meskukâttandır, ancak kanun maddesi kalpazanlık suçunu açıkça "madeni" meskukâtla sınırlandırdığı için, bunların taklidine ilişkin olarak Ceza Kanunu'nun kalpazanlığı düzenleyen kısmında uygulanacak bir cezanın olmadığı ilk başta düşünülebilir. Daha sonra Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun 5.maddesini gündeme getirir. Vehbi Bey'e göre bu maddede evrâk-ı nakdiye, madeni meskukât meyanında zikredilmiştir. Bir başka deyişle Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu, Ceza Kanunnamesi'nin kalpazanlığa ilişkin sınırlarını genişletmiş gibidir. Ancak yazar, evrâk-ı nakdiyeye ilişkin yapılan sahtekarlıkların on beşinci faslın 148.maddesinde⁷⁵ açıkça düzenlendiğini ve bundan dolayı da bu evrâkın taklidinin 143. madde uyarınca cezalandırılmayacağını ifade etmektedir.⁷⁶ Keza 148. maddenin şerhinde de bu hususu tekrar vurgulamıştır.⁷⁷

Öncelikle Ahmet Ziya Bey'in değerlendirmelerini ele almaya çalışalım. Yazarın, kanun koyucunun evrâk-ı nakdiyeye ilişkin

⁷⁴ BOA, MVL. 833/4, 5 Cumade'l ûlâ 1276 ; BOA, A.}MKT.MVL.146/60, 19 Zilkade 1278/ 18 Mayıs 1862; BOA, A.}MKT.MVL. 120/10, 1 Rebiülevvel 1277/ 17 Eylül 1860.

⁷⁵ İlgili madde şu şekildedir: "Evâmir-i devlet-i 'aliyyeyi taklit eden veya ettiren veyahut evâmir-i aliyyeyi tağyir eden ve ettiren ve memurîn-i devletin sahh ve imzasını taklit eden ve ettiren ve Devlet-i 'aliye memuriyetlerine ve memurlarına mahsûs bir mührü takliden sahte mühür imal eden ve böyle sahte mührü isti'mâl eyleyen ve bilcümle hazâin ve mal sandıklarının mütedâvil olan eshâm ve tahvilât ve sirkî ve sâir her güne senedâtını taklid ve sahtekârlıkla tağyir eden ve böyle sahte kavâim ve senetler isti'mâl veyahut Memâlik-i Mahrûse'ye idhal eyleyen kimseler on seneden aşâğı olmamak üzere muvakkaten kürek ya da kal'abendlik cezasıyla mücâzât olunurlar."

⁷⁶ Vehbi, a.g.e., 1327, s.282,283

⁷⁷ Vehbi, a.g.e., 1327, s.289

sahtekârlıkları 143.maddenin dışında bırakmasını kanunun neşri tarihinde bizde bu türden herhangi bir evrâkın bulunmamasına bağlayışı hakikati yansıtmakta mıdır? Kanunun neşri tarihinde Osmanlı parasal düzeni içinde “banknot”un olmadığı doğrudur, lakin “kaime”ler 1840 senesinde ekonomik hayatımıza girmişlerdir. Osmanlı ekonomik ve sosyal düzenine tesiri oldukça büyük olan “kaime” olgusu hakkında yazarın bilgi sahibi olmaması kanımızca pek de olası değildir. Bu yorumun, yazarın piyasaya sürülen ilk “kaime”leri “para” olarak değerlendirmemesinden kaynaklandığını düşünmek daha makul gözükmetedir, ki sahtekarlık suçunu düzenleyen 148.maddeyi şerh ederken yazar bu kanaatini daha açık bir şekilde ortaya koymuştur.⁷⁸

Kanun koyucunun “kaime”yi 143.maddenin kapsamına dahil etmemesi, yalnızca “o dönemde bu nev’i evrâk-ı nakdiyenin bulunmaması” ile açıklanabilir mi? Bir başka deyişle, kaimenin on dördüncü faslın kapsamının dışında bırakılışının bilinçli bir tercih olmadığını söyleyebilir miyiz?

Bu sorunun yanıtını bulabilmek için mehzaz kanuna, yani 1810 seneli Fransız Ceza Kanunu’nda kalpazanlığın nasıl ele alındığına temas etmek gerekmektedir. Sahir Erman’ın “Para, İtibari Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu” başlıklı makalesinde bazı Ceza Kanunları karşılaştırılmaktadır.⁷⁹ Buradan öğrendiğimize göre, Fransız Ceza Kanunu’nda 1858 Ceza Kanunname-i Hümayununa paralel olarak “kalpazanlık” suçunun maddi konusu madeni meskûkâta hasredilmiş, sahtekarlığın düzenlendiği fasılda ise devlet hazinesi tarafından ve hazine mührüyle ihraç edilen evrâkı veya kanunen kendilerine izin verilmiş, bankaların kaimelerini taklid eden kimselerin müebbed hapis cezasıyla cezalandırılacakları ifade edilmiştir. Bu hükümden hareketle Fransız Ceza Hukukçuları bu tür evrâkın “para gibi” değerlendirilemeyeceğini kanunun açık hükmünden hareketle belirtmektedirler.⁸⁰ Fransa’daki kağıt para/banknot tecrübesi göz önüne alındığında,⁸¹ Fransız kanun koyucusunun bu kavramdan haberdar olmadığını da söyleyemeyiz.

Kısacası, kanun koyucunun evrâk-ı nakdiyeyi 143.madde kapsamında değerlendirmemesi, salt kanunun neşri tarihinde “kaime”nin tedavülde olmamasına bağlanamaz. Bu kabul, mehzaz kanunu da dikkate aldığımızda, bilinçli bir tercih olarak görünmektedir. Nitekim Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun 148.maddesi okunduğunda bu durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kısacası Vehbi Bey’in bu durumun bilinçli bir tercih olduğu yönündeki görüşleri daha isabetli

⁷⁸ Ahmet Ziya, a.g.e., 1329, s.417

⁷⁹ Makalenin kaleme alındığı tarihte 1810 seneli Ceza Kanunu Fransa’da halen yürürlüktedir.

⁸⁰ Erman, Sahir, Para, “İtibari Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu”, AÜHFD, C. VIII, S.1, 1951, s. 265

⁸¹ Hasan Ferid, *Nakit ve İtibar-ı Mali: Evrâk-ı Nakdiye*, C. II, Matbaa-yı Amire, 1334, s.180; Akyıldız, a.g.e., s. 26-27

durmaktadır. Ancak bu noktada Vehbi Bey'in Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezaiye Kanunu'na yaptığı atfı değerlendirmek gerekiyor.

Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun 5. maddesi, kalpazanlık suçunun sınırlarına ilişkin bir hüküm ihtiva etmekte midir sorusu bu bağlamda cevaplandırılması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hüküm aynen şu şekildedir: “*Teb'ayı Devlet-i Aliyyeden her kim olur ise olsun memalik-i Osmaniye haricinde emniyet-i devlet-i aliyyeyi ihlal eylemek ve devlete mahsus resmi mühürleri ve meskûkât-ı rayiceyi ve esham-ı umumiye ve tahvilat ve sergi ve her nev'i senedat-ı hazineyi ve tedavülü kanunen mücaz olan banka tahvilatını taklit eylemek cinayetiyle müttehem olub da memalik-i ecnebiyede muhakemesi icra olunmadığı halde memalik-i Osmaniye'de kanun-u devlete tatbikan muhakeme ve mücazâtı icra olunur.*”

İlgili maddeye baktığımızda, maddenin asıl amacının, sayılı suçların Osmanlı Devleti sınırları dışında işlenmesi ve takibatın suçun işlendiği ülkede yapılmaması halinde, kimin tarafından ve ne şekilde yürütüleceğinin belirlenmesi olduğunu görüyoruz. Ayrıca “*tedavülü kanunen mücaz olan banka tahvilatı*” ile “*meskûkât-ı râyice*” ayrı ayrı zikredilmiş olup, bu maddeden hareketle “kaime”nin “meskûkât”tan sayılması gerektiği sonucuna varmak zorlayıcı bir yorum olarak görünmektedir. Ancak sonuç itibariyle Vehbi Bey ile Ahmet Ziya Bey, Meclis-i Vâlâ'nın görüşünün aksine, “kaimeler”in taklidinin “kalpazanlık” olarak değerlendirilmemesi gerektiği noktasında buluşmuşlardır.

143 ve 148.maddelerde faile uygulanacak cezanın “on sene müddetle kürek” olarak belirlenmesi, akla her iki maddenin aynı sonucu doğuracağı düşüncesini getirebilirse de; 148. madde uyarınca kal'abendlik cezasına da hükmolunabilmesi bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymaktadır.

Kısacası, 143 ve 144. madde, 148. madde ile birlikte ele alındığında “kaime”nin taklidinin sahtekarlık suçuna vücut verdiğini, ancak uygulamada ilgili eylemin “kalpazanlık” suçu olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Böylece kalpazanlığı konu alan on dördüncü faslın kapsamı, yukarıdakilere ek olarak, “kaime”leri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Sınırları epeyce genişlemiş olan kalpazanlık meselesine ilişkin karşılaştığımız bir hadise, devlet görevlileri nezdinde konunun yarattığı kafa karışıklığını ortaya koyması açısından manidardır. Dersaadet Polis Müdürü Agah Efendi tarafından kaleme alınan taktirde, bir “*kalpazan kumpanyasının*” ortaya çıkarılması süreci anlatılmaktadır. Belgeden öğrendiğimize göre, daha önce “*sahte havale*” maddesinden ötürü tutuklu olarak yargılanan, ancak yargılama neticesinde beraatine hükmedilen “sarraf Toma” adında bir muhbirin haber vermesi üzerine “*kalpazan kumpanyası*”nın faaliyet gösterdiği eve baskın yapılarak büyük bir makine ile bir iki taş ve beş bin beş yüz küsür liralık istikrâz-ı dâhili tahvilâtı kuponu ele geçirilmiş ve şüpheliler gözaltına alınmışlardır. Ele geçirilen bu suç aletlerinden başka şüphelilerin, esham-ı cedide kuponları da imal

ettikleri Zabtiye Nezaretince yapılan ilk sorgu neticesinde ortaya çıkmıştır.⁸² Belgede soruşturmadan sonra yargılamanın ne şekilde ilerlediğine ve -intikal etmişse- mahkemenin hangi yönde karar verdiğine ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Ancak belgenin konumuz açısından en dikkat çekici yönü, sahte “*eshâm-ı cedide*” ve “*istikrâz-ı dâhiliye kuponları*” imal eden bir örgütün faaliyetinin –en azından Maliye ve Zabtiye Nezaretince- kalpazanlık olarak nitelendirilmesidir. Buradan hareketle, idarenin “*parasal bir karşılığı olan*” ancak bizzatıhi “*para*” olmayan şeyleri para gibi düşünerek bu kapsamda yapılan sahtekarlıkları da “kalpazanlık” faaliyeti olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşabiliriz.

Sorunu biraz daha genişleterek yabancı kaimelerin/banknotların taklidi halinde durumun ne olacağı meselesine de kısaca temas edelim. Yabancı meskûkâta dair 146.maddede bu doğrultuda bir hükme yer verilmemiş, 148.madde ise Osmanlı senedat ve tahvilatına hasredilmiştir. Dolayısıyla kanunilik ilkesi, yabancı devletlere ait kaimelere ve banknotlara bu iki maddenin tatbikini olanaksız kılmaktadır. Ancak bu durumda, diğer kanuni şartlar da gerçekleşmişse, dolandırıcılık suçundan bahsedilebilecektir.⁸³

Mehaz kanunda da benzer bir hüküm olmasına rağmen, Fransız Temyiz Mahkemesi'nin yabancı kağıt paraları kalpazanlığı düzenleyen fasıl kapsamında değerlendirdiğini Ahmet Ziya Bey aktarmaktadır.⁸⁴ Bu durum, kalpazanlığın sınırlarına ilişkin bulanıklığın Osmanlı Ceza Hukuku ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

III. SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalarımızdan hareketle, 1858 Ceza Kanunu kapsamında kalpazanlık suçunun sınırlarını çizmeye çalışalım:

1- Devletçe tedavülü yasaklanmamak kaydıyla altın ve gümüş sikkeler. Ancak Şura-yı Devlet, para olarak tedavül etmemekle birlikte, halk arasında zinet eşyası olarak alınıp satılan “atik” meskûkâtı da bu kapsamda değerlendirmektedir. Ancak bu kararın kanunun açık hükmüne aykırı olduğuna yukarıda temas etmiştik

2- Bakır sikkeler. Kanunun ilk haline göre mağşûş sikkelerin bakır sikke olarak mı yoksa gümüş sikke olarak mı değerlendirileceği hususu Osmanlı Hukukçuları arasında bir tartışma konusu olmuşsa da, 1915 seneli tadilat ile bu tartışmalar son bulmuştur.

3- Nikel sikkeler. Bu sikkelerin taklidi eylemi, 1915 senesinde yapılan tadilat ile kalpazanlık suçunun kapsamına sokulmuştur.

4- Kaimeler ve banknotlar. Dönemin hukukçuları bu evrâkların taklidinin 148. madde kapsamında cezalandırılması gerektiğini

⁸² BOA, Y.PRK.ŞD 1/25, 3 Rebiülevvel 1305

⁸³ Ahmet Ziya, a.g.e., 1329, s.417-418

⁸⁴ Ahmet Ziya, a.g.e., 1338, s.419

savunmuşlarsa da, bunların taklidine ilişkin olarak uygulamada kalpazanlık suçuna ilişkin cezanın tatbik edildiğini görüyoruz.

5- Yabancı sikkeler. Bu sikkelerin taklidinin kalpazanlık olarak değerlendirilmesi için bunların tedavülünün yasaklanmamış olması gerektiğine değinmiştik. Bu kapsamda, milli bir parasal sistemin oluşturulması için yabancı ülkelere ait bazı meskûkâtın tedavülünün yasaklandığının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca yabancı devletlere ait evrâk-ı nakdiyenin bu madde kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirtmek gerekmektedir.

Osmanlı devlet adamlarının ve hukukçularının zihinlerinde “kalpazanlık suçunun maddi konusu olarak paranın ne”liği konusunda net bir tablonun oluşmadığı, teoride ve uygulamada bazı kafa karışıklıklarının olduğu sonucuna varılabilir. Peki bu bulanıklık, devlet adamlarının ve hakimlerin, modern ceza yasalarının karakteristik vasıflarını –özellikle kanunilik ilkesini- özümseyememelerinden mi kaynaklanmıştır? Bir başka deyişle bu karmaşa, 1858 Ceza Kanunnamesi’nin tatbikatına ilişkin “ibtidailik” iddiasıyla mı ilgilidir? Bu soruyu yanıtlamadan önce, günümüze daha yakın bir döneme, 1953 senesine gelelim.

Yargıtay Birinci Temyiz Dairesi Reisliği, kendisi tarafından verilen 1.3.1947 tarih ve 1184/429 sayılı karar ile 24.2.1949 tarih ve 241/277, 17.6.1949 tarih ve 1003/1232, 2.6.1950 tarih ve 1764/1411 sayılı kararlar arasında “ihtilaf ve mübâyenet” bulunduğu bahisle Umumi Heyetten içtihadın birleştirilmesini istemiştir. Zikredilen kararlar arasındaki ihtilaf, Hamit, Reşat ve Vahid altınlarının TCK’nın 316.maddesi kapsamında ele alınıp alınamayacağı, bir başka deyişle, bu altın sikkelerin “para” olarak kabul edilerek, bunları taklit ve tağyir edenler hakkında kalpazanlık suçu için belirlenen cezanın tatbik edilip edilemeyeceği noktasında vuku bulmuştur. İlk kararında Birinci Daire, bu sikkeleri para olarak kabul etmemiş ve bu sikkeler üzerinde gerçekleştirilecek taklit ve tağyir eylemlerinin dolandırıcılık suçunu vücuda getireceğine hükmetmişken, 1949 seneli kararında para olarak kabul etmiş, ancak daha sonra ilk kararındaki görüşüne dönerek bunların “tedavül etmekte olan para” olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. İkinci Ceza Dairesi Azası Baha Arıkan tarafından dile getirilen şu görüşler çalışmamız açısından oldukça dikkat çekicidir:

Arıkan’a göre mesele yalnızca Ceza Hukuku sahasıyla sınırlı olmayıp, “*iktisadiyatımızı alakadar edeceği gibi, Türk harsını, Türk kültürünü, Türk medeniyetini, Türk tarihini de alakadar etmektedir.*” Daha sonra sikke kavramının tarihi arka planına kısaca temas eden Arıkan, 2257 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayalı olarak, Maliye Vekaleti’nce 2.12.1935 tarih ve 3171 sayılı resmi gazete ile gümüş sikkenin tedavülde kaldırıldığı açık bir şekilde ifade edilmişken altın sikke için böyle bir sarahatın bulunmadığını; ayrıca adı geçen yasa ile Merkez Bankası’na altın para darp etme yetkisinin de verildiğini; dolayısıyla Türk Lirası ile altın sikke arasında değer farklarının mevcut bulunduğu ve bundan ötürü altın sikkenin para sayılmayacağı yönündeki bir itirazın da geçerli

olamayacağını; ayrıca 8.8.1951 tarih ve 7879 numaralı resmi gazetede para olmak üzere altın “*sikke*”nin, darp edilmiş olduğu da yazılı olduğu cihetle, Hamit, Reşat ve Vahit altınlarının “*para*” olarak kabul edilerek, kalpazanlık suçunun maddi konusu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir ve Umumi Heyet, üçte iki çoğunlukla bu görüşü kabul etmiştir.⁸⁵

Karar dikkat çekicidir, zira bu karar ile, Cumhuriyet döneminde basılmış olmamasına rağmen, açıkça tedavülden kaldırıldığı ifade edilmeyen sikkeler para olarak kabul edilmiş, bir başka deyişle bu İBK ile Cumhuriyet öncesi bir para birimi Ceza Hukuku alanında tabiri caizse diriltirilmiştir. İkinci dikkat çekici nokta ise paranın haiz olduğu öneme yapılan vurgu ve hukuki bir meselenin tarihî arka planı ile birlikte ele alınmasıdır.

Özetle, günümüzde de ceza hukuku açısından “*para*”nın neliği sorunu kolayca halledilebilmiş değildir. Paranın, toplumsal, bireysel, siyasal alanla olan sıkı irtibatı, kendi sınırlarını bulanıklaştırmaktadır. Yani, Osmanlı uygulamasında yaşanan kafa karışıklığı, salt “modern olana adaptasyon” sorunu olmanın ötesinde, “*para*”nın –aslında düşünüldüğü gibi yalın olmayan- doğasından ileri gelmektedir. Bu bulanıklığın, zamansal ve mekansal anlamda Osmanlı’yı aşması ulaştığımız sonucu desteklemektedir.

---

⁸⁵ 01.04.1953 tarih, E. 1951/9, K.1953/4 numaralı karar. Kararın tam metni için bkz. www.kazanci.com (Çevrimiçi, et.: 22.08.2019)

KAYNAKÇA

Arşiv Evrâkı

- BOA, A.MKT., 21/35, 29 Zilhicce 1260
BOA, MVL. 833/4, 5 Cumade'l ûlâ 1276
BOA, A.}MKT.MVL. 120/10, 1 Rebiülevvel 1277
BOA, A.}MKT.MVL. 126/34, 24 Ramazan 1277
BOA, A.}MKT.MVL. 140/67, 3 Şaban 1278
BOA, A.}MKT.MVL.146/60, 19 Zilkade 1278
BOA, Y.PRK.ŞD 1/25, 3 Rebiülevvel 1305
BOA, ŞD., 2820/34, T. 23 Rebiülahir 1331
Meclis-i Mebusan, İ:12, 26 Mayıs 1330, C:I
Meclis-i Ayan, İ: 10, 3 Haziran 1330, C:I

Kitap ve Makaleler

- Ahmet Ziya, *Mufasssal Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Kütüphanesi-i Cihan Matbaası, 1329.
- Ahmed Ziya, *Mufasssal Amelî ve Nazarî Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Cihan Kitaphanesi, 1338-1341, 2. Baskı.
- Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu Osmanlı'da Maliye, Kağıt Para ve Toplum, İletişim Yayınları*, İstanbul, 2014, 2.Baskı.
- Al, Hüseyin/Akar, Şevket Kamil, *Osmanlı Finansal Sisteminde Modernleşme: Osmanlı Para Reformu*, C:2, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, 2014.
- Al, Hüseyin, "Küçük Kârlar Peşinde: Kalpazanlar ve Devlet", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No:70, 2011, ss. 6-18.
- Artuk, İbrahim "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gaziye Ait Sikke", Okyar, Osman/İnalçık, Halil (der.), *Birinci Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri*, Meteksan Limited Şirketi, Ankara, 1980, ss.27-34.
- Barkan, Ö. Lütfi, "Timar", *İslâm Ansiklopedisi*, C:12/1, MEB Yayınları, İstanbul, 1979, 2. Baskı, ss.286-333.
- Ceylan, Ayhan, *Eyalet-i Mümtaze ve Mısır Uygulaması*, Kitabevi Yayınları. 2014.
- Cin, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016, 4.Baskı.
- Davison, Roderic H., "Osmanlıların Kağıt Parayla İlk Deneyimi", Çev.: Durdu Mehmet Burak, OTAM, No:12, 2001, ss. 245-260.

Erdem, Ekrem, “Osmanlı Para Sistemi ve Tağış Politikası”, Bankacılar Dergisi, No:56, 2006, ss.10-28.

Erman, Sahir, “Para, İtibari Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu”, AÜHFD, C. 8, No: 1-2, 1951, ss. 256-303.

Erol, Mine, *Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para (Kaime)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970.

Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018, 15. Baskı.

Hasan Ferid, *Nakid ve İtibar-ı Malî: Meskûkât*, C: 1, Hukuk Matbaası, 1330-1333.

Hasan Ferid, *Nakid ve İtibar-ı Malî: Evrâk-ı Nakdiye*, C:2, Matbaa-ıyı Amire, 1334.

İbnülhakkı Lutfi, “Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye”, *Ulûm-u İktisâdiye ve İctimâiye Mecmuası*, C: 1, No: 2, 1325, ss.178-221.

İnalçık, Halil, *Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

İsmail Galib, (1307); *Takvim-i Meskûkât-ı Osmaniye*, Mihran Matbaası.

Karakoç, Serkis; *Külliyât-ı Kavânîn: Kavânîn ve Nizâmât ve Ferâmîn ve Berevât ve İradât-ı Seniyye ile Muahedât ve Umûma Âit Mukâvelâtı Muhtevîdir*, C:V, Tarihi Sıra No / Sarkis Sıra No: 561/5001.

Kılınç, Ahmet, “Yıldırım Bayezit Han’ın Devlet Yönetimie Işık Tutan İki Osmanlıca Makale ve Tahlilleri”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, C. 1, S. 1, 2016, ss. 1-25.

Paksoy, Günay, (2014); “Osman Gazi’nin Şimdiye Kadar Yayımlanmış Tek Gümüş Sikkesi Üzerine Düşünceler”, *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi Bildiriler Kitabı*, (der.)Kayhan Dörtlük, Oğuz Tekin, Remziye Boyraz Seyhan, Suna/İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s.443-456.

Paksoy, Günay, “Anadolu’da Altın ve Gümüşe Vurulan Osmanlı Damgası”, Arı, Bülent (der.), *Anadolu’da Paranın Tarihi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, 2011, ss.162-205.

Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, 2. Baskı.

Pere, Nuri, *Osmanlılarda Madeni Paralar, Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paralar Koleksiyonu*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1968.

Reşad, *Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1313.

Sahillioğlu, Halil, “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri”, *Gelişim Dergisi*, 1978 Özel Sayısı, ss.1-38.

Süleyman Sudi, *Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye ve Ecnebiye*, Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1311.

Şentürk, Şennur (ed.), *İmparatorluktan Cumhuriyete Kağıt Paranın Öyküsü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, Vehbi Bey, *Kanun-ı Ceza Şerhi*, Şabender Matbaası, 1327.

Türk Hukuk Lûgatı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, 3. Baskı.

Yılmaz, Hakan, “Osman Gazi'nin Kayıp İkinci Sikkesi ve Osmanlı Kuruluş Tartışmalarına Etkisi”, Kolbaş, Ozan/Üçer, Orçun (der.), *Ab-ı Hayatı Aramak: Gönül Tekin'e Armağan*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2018, ss.763-788.

İnternet Kaynakları

Ruffner, Kevin C., “On the Trial of Nazi Counterfeiters”,
https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005548952.pdf
(Çevrimiçi, et.: 20.08.2019)

www.kazanci.com (Çevrimiçi, et.: 22.08.2019)